

renesanční a manýristické
štukatérství v Čechách
a na Moravě

UNIVERZITA
PARDUBICE
FAKULTA
RESTAUROVÁNÍ

RESTAURÁTORSKÝ ZÁMĚR

TVRZ NEMILE U ZÁBŘEHA

MgA. Lucie Bartůňková, Ph.D.

MgA. Zdeněk Kovářík

říjen 2021

Restaurátorský záměr byl vypracován v souvislosti s provedením orientačního sondážního restaurátorského průzkumu, který byl iniciován v rámci výzkumného programu Ministerstva kultury NAKI II.¹

Vstupní síň

Vstupní síň je zaklenuta valenou klenbou s pěti páry styčných lunet, zdobená bohatou štukovou ornamentální výzdobou s rozetami z pálené hlíny ve svornících a vrcholech. Hřebínky jsou dekorovány otiskovaným štukem s motivem žaludu s listy. Vápenný štuk použitý pro zhotovení ornamentální dekorace klenby je světlý a poměrně jemnozrný. Velmi jemné frakce plniv a zřejmě i použití suchého separantu formy (například mramorové moučky) způsobují detailní a precizní otisk a modelaci povrchu, na němž nebyly v nejstarších vrstvách nalezeny stopy polychromie. Zdá se však, že kosočtvercové plochy okolo centrálních rozet byly provedeny v černé barevnosti, zatímco otiskovaný štuk a ostatní plochy byly bílé. Černá kosočtvercová pole se také od okolních pasivních ploch liší svojí strukturou, která je hrubší, než jejich okolí. Nelze také vyloučit, že růžice pod sekundárně vloženými keramickými rozetami byly okrové nebo jinak barevně pojednané. Stav původních rozet je natolik degradovaný, že nelze odhadnout jejich modelaci, natož originální barevné řešení. Na degradovaném povrchu však byly nalezeny v nejstarších vrstvách stopy okrové barevnosti. Na jednom z fragmentů dekorativní štukové výzdoby, uložených ve výstavní vitríně byly zaznamenány i stopy okrovo-růžové barevnosti. Tento fragment, nalezený v průběhu oprav objektu zřejmě v sutinách pod podlahou, odpovídá naší představě o původní podobě rozet.

Sondami byly pod silným souvrstvím sekundárních nátěrů v renesanční vrstvě odhaleny četné defekty. Jedná se především o praskliny a plastické defekty způsobené ztrátou koheze a postupnou ztrátou adheze omítkových vrstev ke zdivu. Povrch šuku je lokálně rovněž poznamenán stopami po razantním čištění (lokální snímání mladších nesoudržných vrstev). Omítkové vrstvy vykazují velmi oslabenou kohezi. Zejména pod keramickými sekundárními růžicemi se ve hmotě rozpadají, ale i na jiných místech je štuk nesoudržný.

---

¹ Průzkum proběhl v rámci výzkumného programu Ministerstva kultury NAKI II. „Renesanční a manýristické štukatéřství v Čechách a na Moravě.“ Cílem tohoto programu je zpracovat danou problematiku ve všech aspektech formou mezioborového výzkumu založeném na spolupráci historických oborů, památkářů a restaurátorů s podporou přírodovědného sektoru. Katalogizace umělecky hodnotných štukových děl na území ČR bude východiskem pro syntetické zpracování umělecko-historického i technologického vývoje štukatéřství nejen na našem území, ale i pro jeho zařazení do středoevropského kontextu. Koordinátorem výzkumu je Fakulta restaurování v Litomyšli, spoluřešiteli projektu jsou Národní památkový úřad a Filozofická fakulta v Olomouci.

I přestože došlo k dílčímu snímání sekundárních vrstev, zůstalo na ploše stropu a na štukové výzdobě množství nátěrů, které původní povrch zcela zaslepují, a proto je bude nezbytné postupně snímat. Reliéf otiskovaného štku je tak významně poškozen a na některých místech se vlivem odřeného povrchu zcela ztrácí. Vizualním průzkumem je patrné, že sekundární nátěry byly lokálně odstraňovány i z ploch v klenebních kápích. Estetickým problémem je novodobé nevhodné doplnění některých partií otiskovaného štku volnou modelací, která neodpovídá technologii renesančního štku ani vizuálně ani materiálově.

V současnosti je štuková výzdoba odkryta pouze místy a u takto odkrytých ploch není prezentován původní povrch, ale jsou opatřeny bílým, vše sjednocujícím nátěrem.

Koncepce restaurátorského zásahu

Restaurátorský zásah bude založen na poznatcích a podkladech získaných na základě provedeného orientačního průzkumu. Hlavní poškození štukové výzdoby spočívá v existenci trhlin, prasklin, drobných defektů, rozvolnění štukových vrstev, oslabené kohezi a druhotných doplňků (sádrových, cementových), které je třeba odstranit.

Štuková výzdoba by měla být kompletně restaurována (místa s projevy oslabené koheze strukturálně konsolidována, trhliny injektovány, praskliny a defekty vytmeleny). Chybějící části plastické výzdoby navrhujeme rekonstruovat. Ačkoliv představuje odstranění sekundárních doplňků poměrně razantní krok, přesto jej považujeme za nezbytný, neboť jejich ponechání zvyšuje riziko hloubkové koroze původních vrstev a další kontaminaci síranovými solemi (především v případě sádrových vysprávek). Při snímání druhotných vrstev bude průběžně probíhat prekonsolidace, tak aby nedocházelo při odkryvu ke ztrátám originální materie. Již provedené lokální rekonstrukce otiskovaného štku budou redukovány a zhotoveny nové za použití původní renesanční technologie.

Při provedení plastických rekonstrukcí bude kladen důraz na maximální kompatibilitu použitých materiálů s původními již částečně degradovanými štukovými vrstvami. Doplňky budou na vápenné bázi. Chybějící prvky dekorativních ornamentálních pásů budou zhotovovány původní technologií otisku, bez odlévaných či předformovaných sádrových či sádro-štukových prefabrikátů.

Uvolněné a oddělující se kry omítek budou injektovány a přitaženy zpět k podkladu.

Černá vrstva polychromie bude konsolidována tak, aby nadále nedocházelo k jejímu srašování.

Retuš černých ploch bude nápodobivá, s cílem sjednocení doplňovaných partií a defektů v barevné vrstvě a bude provedena v reverzibilním pojivovém médiu.²

Veškeré restaurátorské zásahy budou provedeny na základě schváleného restaurátorského záměru a v průběhu restaurování díla, v jeho rozhodných fázích, budou všechny postupy konzultovány se zástupcem NPÚ ÚOP.

Konzervační i restaurátorské práce budou písemně i fotograficky zpracovány v restaurátorské dokumentaci vypracované podle § 10 odst. 4) vyhlášky MK ČSR č. 66/88Sb., kterou se provádí zákon ČNR č. 20/87 Sb., o státní památkové péči (metodického listu NPÚ Č. 4/2006).

Návrh postupu restaurátorských prací

- šetrné snímání sekundárních nátěrů na renesanční vrstvu
- injektáž dutin, prasklin a případně statických trhlin injektážní směsí na hydraulické bázi (např. *Ledan TA1*, pro velké trhliny vlastní injektážní směs na vápenné bázi)
- stabilizace statických trhlin, případné kotvení zdiva sešitím pomocí nerezových spon
- postupné zeslabování druhotných nátěrů, které zaslepují původní modelaci, postupné odstraňování sádrových doplňků a současná prekonsolidace narušených, degradovaných partií
- strukturální konsolidace omítek (např. v kombinaci organokřemičitanu *KSE 100 HV* či *Ifest OH 50-75%* s vápennou nanosuspensí *CaLoSiL E25*)
- šetrné odstranění nevhodných sekundárních vysrávek (doplňky v otiskovaném štku, tmely)
- doplnění defektů v ploše klenby, tmelení prasklin a trhlin a dalších nerovností v podkladových plochách – vápenným jemnozrnným tmelem, respektujícím původní složení omítkové vrstvy
- doplnění defektů v renesančním dekoru, vytmelení dílčích ztrát omítkových vrstev, rekonstrukce rozsáhlých částí pomocí původní technologie otiskovaného štku
- barevná retuš tmelů a drobných netmelených defektů (např. světlostálými minerálními pigmenty pojenými arabskou gumou či deriváty celulózy (*Klucel E*, *Tylose MH 300* aj.)

---

² Pro retuše štukových prvků i ploch klenby mezi výzdobou bude použit stejný, reverzibilní materiál.

Navrhované materiály a technologie

čištění: štětinové štětce, štětce z koňských žíní, silonové kartáčky, houby *Wishab*, *Wallmaster*

revize sekundárních doplňků: skalpely, jemné kamenické nářadí

zpevnění: konsolidant *KSE 100 HV Remers*, *Ifest OH 50-75% Imesta*, *CaLoSiL E25 IBZ- Salzchemie GmbH & Co*

injektáž: *Ledan TA1 (Tecno Edile Toscana)*,

doplnění: vzdušné vápno, hydraulické vápno *NHL 2-5*, (*Röfix*), písky, mramorové drtě

barevná retuš: kvalitní světlostálé minerální pigmenty (*Kremer Pigmente*), slídové pigmenty, arabská guma, *Klucel E*, *Tylose*

V Litomyšli dne 5.10. 2021

Za Fakultu restaurování Univerzity Pardubice

MgA. Lucie Bartůňková, Ph.D.

MgA. Zdeněk Kovářík